

باسمه تعالی

آثار اجتماعی و تربیتی مسجد

مؤلف: مرتضی عزیزی

azizimorteza28@yahoo.com

مسجد خانه خدا، خانه مردم، پایگاه ولایت و منبع فیوضات معنوی و برکات گوناگون برای نمازگزاران و جامعه اسلامی است. در آیات قرآن کریم و روایات معصومین (ع) پیرامون جایگاه این سازه اسلامی، آموزه‌های گوناگونی دیده می‌شود. نگاه اسلام به مسجد را باید نگاهی استراتژیک دانست. از منظر دین، بنای مسجد دارای کارکردهای مهم در عرصه‌های مختلف انسانی به شمار می‌آید. اولین کار پیامبر (ص) در مدینه، ساختن مسجد بود. مسجد علاوه بر آثار عبادی و پرورش معنوی اهل ایمان، با گستره نقش‌ها، فعالیت‌ها و برنامه‌ها، در امور اجتماعی و امور تربیتی نیز نقش مهمی را ایفا می‌کند. در این نوشته برآنیم، به بیان مهم‌ترین آثار اجتماعی و تربیتی مسجد بپردازیم.

1. اخوت و تعاون

حضور زنان و مردان در مسجد وجویا شدن از احوال هم و احوال مسلمانان، تنها بخشی از ظرفیت بزرگی است که مساجد دارند. در این مکان‌ها، مؤمنان فرصت می‌یابند از بین اهل مسجد، برادران یا خواهران مناسبی، از حیث دینی، برای خود بیابند که از نظر دین و عبودیت با آنان هم‌رنگ هستند و توان ایجاد گروه‌های اجتماعی هماهنگی را دارند.

امام صادق علیه‌السلام می‌فرمایند: « لا يَرْجِعُ صَاحِبُ الْمَسْجِدِ بِأَقْلٍ مِنْ إِحْدَى ثَلَاثِ خِصَالٍ...: وَأَمَّا أَخٌ يَسْتَفِيدُهُ فِي اللَّهِ؛ اهل مسجد به کمتر از یکی از سه امتیاز از مسجد بر نمی‌گردد [که یکی از آنها] دوستی است که از او در مسیر خدا استفاده می‌کند.» (وسائل الشیعه: ج 5 ص 193)

مؤمنان در مسجدکنار هم قرار گرفته، ضمن انجام اعمال عبادی از حال یکدیگر نیز باخبر می‌شوند و با هم تشریک مساعی می‌نمایند و در صورت عدم حضور یکی از مومنان، سراغ او را می‌گیرند و با اطلاع از بروز

مشکلی برای او، به کمک او می‌شتابند. از رهگذر این ارتباطات فضایی چون: روحیه ایثار، انفاق در راه خدا، توجه به محرومین و هم‌دلی در میان اهل مسجد پرورش می‌یابد.

2. سلامت اجتماعی و کاهش بزهکاری

آحاد جامعه با حضور در مساجد، می‌توانند از یک اجتماع سالم دینی بهره‌مند شوند.

طبق روایتی که از امام علی علیه‌السلام نقل شد، تأثیرات رفتاری که حضور در مسجد برجای می‌گذارد، می‌تواند جامعه دینی را از فساد و گناه پاک کرده و مسلمین را به سمت یک جامعه سالم هدایت کند.

امام علی علیه‌السلام می‌فرمایند: «أَوْ كَلِمَةً تَرُدُّهُ عَنْ رِدَىٰ أَوْ يَتْرُكُ ذَنْبًا خَشِيئَةً أَوْ حَيَاءً؛ یا کلماتی می‌شنود که او را از فساد و گناه باز می‌دارد. و یا به خاطر ترس [از خدا] یا حیا و آبرو، گناهی را ترک می‌کند.» (وسایل الشیعه، ج 3، ص 480)

بر این اساس حضور در مسجد، می‌تواند نقش بازدارنده در ارتکاب جرایم و گناهان نیز داشته باشد. امام خمینی (ره) در این خصوص، فرمایش حکیمانه و مدبرانه‌ای دارند، ایشان می‌فرمایند «به نماز و مساجد اهمیت دهید که پرونده‌های دادگستری مال بی‌نمازهاست و نمازخوان‌های واقعی در دادگستری پرونده ندارند، شیطان‌ها از مساجد و نماز می‌ترسند، آنها می‌خواهند، از نماز جلوگیری کنند و بعد از خالی کردن سنگرها حمله کنند» (به نقل از صحیفه نور، جلد ۱۸)

بی‌رغبتی به دنیا، مردم‌داری، فروتنی، همت بلند و ساده زیستی، از شاخص‌های هویت دینی هستند که مسجد آنها را تقویت می‌کند و نبود این شاخص‌ها (دنیاپرستی، تکبر و خودخواهی، مردم ستیزی، تنبلی و میل به تجملات) به گونه‌ای از علل جرم به شمار می‌روند.

3. ارائه الگوهای دینی

تربیت الگویی، یکی از بهترین شیوه‌های تربیتی است. مسجد در این مورد نیز مؤثر است. امام جماعت و افراد نمازگزار در مسجد، مسلمانان برتری هستند که بیشتر از دیگران به احکام دینی پای بندند. اهل نماز و مسجد که بدون هیچ تبلیغی و بدون هیچ انتظاری حضور در مسجد و نماز جماعت را وظیفه الهی و شرعی خود می‌دانند و در هر شرایطی این سنگر مقدس را خالی نمی‌گذارند، اغلب انسان‌های مؤمن و ارزشمند

هستند. در حدیثی از امام صادق (ع) می خوانیم: «اذا رايتم الرجل يعتاد المسجد فاشهدوا له بالایمان؛ هرگاه دیدید کسی به مسجد رفت و آمد مداوم دارد به ایمان او گواهی دهید». قرار گرفتن در فضای مسجد به طور مداوم و ارتباط با اهل آن، به شکل گیری الگوهای رفتاری مثبت می انجامد.

4. تقویت اطلاعات مذهبی و تشویق برای افزایش مطالعات دینی

از زمان حیات پیامبر اکرم (ص) مساجد جایگاه تعلیم و تعلیم در زمینه معارف دینی بوده اند و در زمان امامان معصوم (علیهم السلام) نیز این سنت ادامه داشته است. کلاس های درس امام باقر و امام صادق (علیهم السلام) در مسجد برگزار می شده است. اطلاع بهتر از معارف دینی در قالب برنامه های سخنرانی و یا کلاس های آموزشی در فضای مسجد کمک می کند تا شخص هر چه بیشتر از دانش های مؤثر و راه های سعادت خود مطلع باشد.

5. تقویت هویت دینی

هویت دینی در درون انسان و با آفرینش او آمیخته است و انسان را به ارزش های اخلاقی و قوانین الهی پایبند می سازد. در هویت دینی، انسان هایی که وحی را باور دارند، هر نوع سازش بر خلاف ارزش ها و هنجارها را رد می کنند.

با توجه به شاخص های هویت دینی، مسجد با فعالیت های مذهبی و آموزش های بلندش، هویت دینی افراد اهل مسجد را تقویت می کند. مسجد تبلور مانایی اسلام است. مسجد، از معماری گرفته تا محتوای فعالیت های آن، روح ایمان و ارزش های اصیل را در جان ها زنده می کند.

6. تعمیق ارزش های انقلاب اسلامی

سنگرهای انقلاب اسلامی، مساجد بوده و هستند. روزانه پس از هر نماز، شعارهای اصلی نظام اسلامی بر زبان نمازگزاران فریاد می شود. در طول سال های پس از انقلاب، مساجد با جذب جوانان نقش بسزایی در تربیت کادر فکری و اجرایی نظام اسلامی داشته اند. در جریان شکل گیری، پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی، مساجد هر چند که به عنوان یک نهاد سنتی در جامعه قلمداد می شوند و دارای قدمتی 1400 ساله هستند، اما با ارائه کارکردهای متناسب با نیاز روز جامعه توانستند گوی سبقت را از نهادهای مدرن و وارداتی برابند و به عنوان ستون فقرات و سازمان انقلاب به ایفای نقش بپردازند.